

УДК 343.151

DOI: 10.15587/2523-4153.2024.307745

ВМОТИВОВАНІСТЬ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ПАРАДИГМІ ПСИХОЛОГО-ЛОГІЧНОГО ТА ДОКТРИНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

О. Р. Балацька, Т. В. Лотиш

The article is devoted to the study of the concept of reasoning of court decisions through psychological, logical and doctrinal aspects. Reasonableness of court decisions is a multifaceted concept, which is influenced by the interaction of these three key aspects. Studying the characteristics of a court decision as a special type of legal document through the prism of interdisciplinary dialogue improves understanding of the processes underlying judicial thinking and the formalization of its outcome. Cognitive biases, emotional state and social pressure influence the decision-making process. The article analyzes certain psychological theories and concepts that emphasize the influence of psychological factors on the motivation of judicial decisions. The author emphasizes the importance of logical consistency in legal reasoning. The author examines the common logical techniques, used in rendering court decisions and their reasoning, and also identifies the importance of consistent and rational judgments in law enforcement. In addition, the author examines how established legal doctrines affect the characteristics of a court decision, including its motivation, and how deviations from these doctrines may affect public perception of court decisions. Understanding and taking into account psychological, logical and doctrinal aspects in the process of making a court decision is important for increasing the level of motivation of court decisions, and as a result, ensuring the right to a fair trial and building trust in the legal system in general

Keywords: court decision, reasonableness, psychology, logic, doctrine, judgment, reasoning, validity, justice, criminal procedure, fair trial

How to cite:

Balatska, O., Lotysh, T. (2024). Reasonableness of court decisions in the paradigm of psychological, logical and doctrinal analysis. ScienceRise: Juridical Science, 2 (28), 00–00. <http://doi.org/10.15587/2523-4153.2024.307745>

© The Author(s) 2024

This is an open access article under the Creative Commons CC BY license

1. Вступ

У Кримінальному процесуальному кодексі України серед вимог, які ставляться до судового рішення є вимога вмотивованості, а також визначається, що саме має бути зазначене в мотивувальній частині судового рішення, включно з доказами, на які спираються висновки суду по кожному з обвинувачених, підстави зміни обвинувачення і підстави визнання обвинувачення або якоїсь його частини безпідставними [1]. На практиці, утім, вимога вмотивованості не завжди дотримується належним чином. Також серед науковців немає єдиного підходу до визначення поняття “вмотивованості”. Так, наприклад, Пожар В. Г. вважає, що “вмотивованість посилює обґрунтованість рішення, надає йому внутрішню і зовнішню переконливість, полегшує розуміння учасниками провадження суті прийнятого рішення і тим самим забезпечує реальне здійснення їх права на захист проти неправосудних судових рішень” [2, с. 299]. Така ситуація зумовлює необхідність детально дослідження поняття “вмотивованості” з урахування інтердисциплінарного підходу.

Термін “мотив” запозичений з латинської мови (*motivus* – рухливий) за допомогою французької (*motif*) наприкінці XVIII ст. Існує кілька значень слова “мотив”. Мотивом називають “спонукальну причину якоїсь дії”, “мелодію”, а також “складову частину сюжету або тему у творах мистецтва”. Похідні: мотивувати, мотивування, мотивований, вмотивованість тощо. Тлумачний словник української мови в 11-ти томах надає таке визначення слову “вмотивувати”: наводити аргументи, докази, які пояснюють, виправдовують певні дії, вчинки тощо або доводять їх необхідність; обґрунтовувати [3].

У правовій доктрині поняття “мотив”, “мотивованість”, “мотивування” співвідносять із афективними психологічними процесами і визначають як категорію пов'язану із внутрішніми причинами поведінкового акту. Аналізуючи та систематизуючи визначення мотиву та похідних від нього слів, які є в літературі, можна виділити дві основні тенденції, а саме: перша - яка приписує мотиву єдине значення афективного психологічного процесу-генератора діяння, а друга стверджує, що мотив включає в себе, крім емоційного компоненту, інші вольові та інтелектуальні психічні процеси, за допомогою яких особа приймає рішення та реалізує його [4, с. 13].

Варто зазначити, що у юриспруденції слово мотив та похідні від нього також вживаються у різних контекстах. Так, наприклад, мотив у кримінальному праві, детермінується як причина, яка спонукала особу до незаконних дій. Мотиви у кримінальному праві відповідають на питання, що стоїть за девіантною поведінкою, і дозволяють правильно визначити склад злочину, відповідно розглянути справу і у випадку доведеності вини – призначити покарання винуватій особі.

Разом із тим, у правозастосовчій діяльності до юридичних документів наряду із вимогами аргументованості та обґрунтованості ставиться ще така вимога, як вмотивованість. Саме у цій парадигмі буде досліджуватися поняття “вмотивованість” як ознака особливого юридичного документа - судового рішення.

2. Літературний огляд

Проблематика, пов'язана з дослідженням окремих характеристик судових рішень неодноразово ставала об'єктом дослідження українських науковців. Так, на думку М. Г. Авдюкова, судові рішення має бути законним і обґрунтованим, визначеним, безумовним, точним і повним; [5, с. 213–214]. Н. В. Глинська вважала вимоги до судових рішень правовими стандартами їх доброякісності [6, с. 180]. Що стосується кримінального провадження, то В. Т. Горобець, П. А. Лупинська, С. Г. Мірецький, І. Д. Перлов, І. А. Остапенко, О. Ю. Гай зауважували те, що законність, обґрунтованість і справедливість є вимогами конкретно до вироку як до особливого виду судового рішення в кримінальному процесі [7, с. 180]. Однак, дослідники розглядали це питання здебільшого формально, не враховуючи логічні, психологічні, доктринальні аспекти, які для розуміння саме природи мотивування судового рішення і похідної від цього процесу характеристики “вмотивованості” є вкрай важливими.

3. Мета та завдання дослідження

Мета цієї статті полягає у комплексному дослідженні вмотивованості судових рішень через психолого-логічний та доктринальний аналіз.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

1. Дослідження психологічних теорій та концепцій, які впливають на процес прийняття рішень, а також їх мотивування.
2. Розгляд типових логічних помилок, які можуть негативно впливати на суддівську аргументацію та вмотивованість судових рішень.
3. Аналіз впливу правових доктрин та принципів у процесі прийняття судових рішень.
4. Визначення поняття і значення такої особливої категорії судового рішення, як вмотивованість крізь призму мультидисциплінарного дослідження, яке дозволяє розширити межі правозастосування.

4. Матеріали та методи

Для визначення понятійного апарату, що застосовується в дослідженні вжито логіко-семантичний метод. За допомогою методу аналізу розглянуто психологічні теорії та концепції щодо судді як особливого суб'єкта та процесу винесення ним рішень. Застосування порівняльного методу дозволило порівняти доктринальні концепції щодо значення судового рішення, його місця загалом у правотворчій та правозастосовчій діяльності, а також щодо його структурних елементів. Системний метод застосований для визначення поняття вмотивованості на основі мультигалузевого аналізу та формування теоретичної схеми конкретно-правової аргументації з переліком елементів, які можуть міститися в ній.

5. Результати дослідження та їх обговорення

Першим кроком у дослідженні категорії вмотивованості у психологічному контексті є характеристика суб'єктів прийняття рішень – суддів, адже психологічна сторона процесу мотивації судового рішення є продуктом ситуації, в якій перебуває особа, яка його постановляє та інтелектуальної установки, яка накладається на неї.

Роль законодавця полягає у встановленні загальних правил, які стануть частиною аргументації у спорах, що передаються на розгляд суддів; але він не може передбачити, а навіть якщо передбачить, то не може врахувати все розмаїття ситуацій та обставин, які, ймовірно, характеризуватимуть справи, що призведуть до таких судових спорів, і внаслідок яких буде доречно модифікувати правила [8].

Сторони в судовому процесі намагаються репрезентувати свою позицію, залежно від справи, з урахуванням конкретних матеріальних чи процесуальних норм, або ж пристосувати їх на власну користь, навіть якщо це означає зловживати ними. Представники сторін, консультуючи та

захищаючи клієнтів роблять те ж саме, з тією різницею, що, з огляду на їхню компетентність і досвід, окрім норм права, покликаються на вимоги справедливості та суспільного інтересу або загальні принципи права, наголошуючи на аргументах, які виправдовують їхні вимоги, і мінімізуючи аргументи, що заперечують їхні вимоги.

Тим не менш, існує спільний знаменник в інтелектуальних підходах усіх цих суб'єктів. Це структура людського розуму, з якої випливають закони його діяльності. Якими б не були проблеми, що виникають у судовій практиці, і під яким би кутом зору їх не розглядати, вирішення цих проблем не може бути знайдено ні шляхом математичної демонстрації, ні шляхом експериментальної перевірки, на якому ґрунтується достовірність позитивних наук. Це питання аргументації, в процесі якої протилежні причини повинні бути зважені і між якими, зрештою, має бути прийняте рішення. І це рішення залежить від важливих факторів менталітету тих, хто його приймає, і фокусу їхньої уваги.

З іншого боку, людина може враховувати лише ті причини, які їй представлені іншими або які вона виявляє самостійно, і вона реагує на них лише настільки, наскільки фокусується на них. Наша увага природно спрямована на те, що нас цікавить або приваблює, і неохоче затримується на тому, що нам неприємне або шокує. Тому, наша воля, в широкому розумінні цього слова, є одним з основних інструментів переконання; не тому, що вона формує переконання, а тому, що речі є істинними або хибними залежно від того, з якого боку на них дивитися. Воля, яка більше схильна до однієї позиції, відволікає розум від розгляду характеристик, які їй не подобаються; і таким чином розум, співпрацюючи з волею, зосереджується на тій позиції, яка йому до вподоби, і відповідно судить по тому, що бачить [9, с. 15]

Тому ті, хто вимагає або оспорує права, легко переконують себе в справедливості своєї справи. Це наражає їх на самообман і робить їх здатними, свідомо чи несвідомо, обманювати інших; але це також стимулює їх у пошуку, відкритті та використанні аргументів, які їх підтримують. Природно, що радники або адвокати, яких вони залучають, розглядають ситуацію з їхньої точки зору, і приймають її як свою власну.

Функція судді вимагає від нього поставити себе в зовсім іншу позицію: вона вимагає від нього просіювати аргументи, представлені йому, крізь сито гострого критика, який відкидає те, що є надуманим, а лишає те, що є обґрунтованими. Йдеться про те, щоб оцінити значення кожного аргументу з метою пошуку справедливого рішення. Але це не тільки передбачає, що його власні інтереси не зачіпаються, і що він залишається неупередженим у відносинах між залученими сторонами. Це також передбачає, що він керує своїми емоціями та упередженнями; бо, будучи теж людиною, він не може уникати емоцій і не мати упереджень. Ми не стверджуємо, що суддя повинен бути беземоційним. Це не тільки в кращому випадку неможливо, але навіть якщо це можливо, то це далеко не є перевагою, а радше недоліком, який може призвести до байдужості. Людська емоційність не утворює однорідного блоку: її можна звести до безлічі тенденцій, що породжують почуття, між якими, починаючи з дитинства, виникають конфлікти та протиріччя [10, с. 218]. Все це означає, що судді важливо контролювати свої емоції і не дозволяти собі сліпо піддаватися реакції громадської думки. Суддя не може уникнути того факту, що його мислення живиться суспільною думкою, і оскільки воно виникає з неї, то цілком природно, що він повинен застосовувати ідеї, які закарбувалися в його свідомості досвідом і роздумами.

Якби це було не так, його судження були б непевними. Він не може ілюзорно вдавати, що він ставить під сумнів усе, чого він навчився в минулому. Але йому потрібно бути готовим до того, щоб переглянути поняття чи принципи, на які він досі покладався, як тільки з'являться вагомі причини сумніватися в них, намагаючись при цьому не прийти до висновку, що необхідно дотримуватися протилежної точки зору, бо дуже часто те, що є істинним, змішується з тим, що є хибним. Існує дві основні перешкоди на шляху до цього завдання: ідеологія та активна громадська (політична) діяльність. Ідеологію в цьому контексті варто розуміти як догматичну систему ідей і переконань, які претендують на те, щоб забезпечити тих, хто їх сповідує незмінною інтелектуальними координатами, які можна застосувати до досвіду, щоб розшифрувати його значення. Системи координат такого роду обов'язково є надто схематичними для того, щоб у них можна було повністю інтерпретувати реальність. Звичайно, людський інтелект потребує теорії, щоб досягнути, інтерпретувати та досліджувати реальність; але, як писав Клод Бернар, всі наші теорії – це лише “ступені, на які ми спираємося, щоб просунути в нашому дослідженні”. Вони “часткові і тимчасові”, і ми повинні бути готові відмовитися від них на користь інших, які з'являться пізніше, оскільки наші горизонти розширюються [11, с. 18].

Громадський активізм в будь-якій із сфер, де суддя може бути покликаний постановити рішення, є перешкодою іншого іншого роду. Він налаштовує свідомість тих, хто нею займається, на упередження, які складно побороти, коли їм доведеться виносити рішення у справі, що стосується інтересів, за які вони борються і в будь-якому випадку це обтяжує процес винесення рішення, важким тягарем, прирікаючи їх майже неминуче спотикатися на ту чи іншу з цих двох протилежних пасток: бути, в очах громадськості дезертирами, якщо їхні рішення не відповідають їхнім громадським позиціям, навіть якщо вони є цілком обґрунтованими або бути запідозреними в

упередженості та в необ'єктивності. З цього жодним чином не випливає, що у судді не може бути жодної громадянської позиції, але він повинен дотримуватися певних меж стриманості, щоб зберегти свою неупередженість.

Регулювання будь якої діяльності не дорівнює її стереотипізації, а означає пристосування норм до конкретної ситуації, а також до аналізу дій, які особа вчинила. Поведінка та комплекс дій є надто різноманітним, часто складним і мінливими, щоб відповідати заздалегідь сформованому набору моделей. Для того, щоб визначити коректне правове регулювання варто керуватися правилами з урахуванням потреб, на які вони відповідають, і меж в яких вони застосовуються [12, с. 148].

Психологічні чинники впливають з нашої ментальної структури. Людський інтелект є концептуальним і дискурсивним, але не може отримати чіткого і ясного знання про об'єкти, які він сприймає, лише виокремлюючи їх. Звідси випливає, що інтелектуальна операція, за допомогою якої ми думаємо про конкретний об'єкт, полягає в тому, щоб простежити, так би мовити, кола навколо нього, кола, які перетинаються, визначають його місцезнаходження з більшою чи меншою точністю і таким чином дають нам, за відсутності потрібних даних, знання про нього. Ось чому для того, щоб бути конституативним, право змушене розробляти категорії, яким відповідають загальні правила (якщо це не закони, то звичаї), і хоча воно може конкретизувати їх шляхом прийняття нових нормативних актів, воно ніколи не може сподіватися охопити однією нормою конкретну ситуацію. Багато ситуацій, які право регулює, є достатньо схожими, щоб не було потреби у вказівці щодо врахування їхніх індивідуальних особливостей: проблеми, що виникають, можна вирішувати послідовно.

Через призму логіки базовим правилом є те, що вмотивованість як характеристика повинна приймати форму низки силізмів, які через довгий ряд проміжних позицій співвіднесли один або кілька констатованих фактів під одну або кілька правових норм [13, с. 389]. Труднощі можуть полягати лише, з одного боку, у встановленні фактів на основі документів або свідчень, наданих сторонами, і, з іншого боку, коли ці факти не повністю відповідають категоріям, передбаченим правовими нормами. Тому наступним завданням під час мотивування є виявлення норм, неявно встановлених законодавцем, шляхом вивчення його наміру, або загальних принципів (засад) за допомогою теорій, ретельно вибудованих на основі текстів. Така концепція найкраще підтверджується, коли норма абсолютно чітка, і коли факти справи самі по собі точно вписуються в рамки категорії, передбаченої цією нормою, так що робота судді стає типовою (шаблонною). Але навіть тоді вона не враховує серйозної труднощі, які виникають через взаємопроникнення питання факту та питання права: це проблема кваліфікації фактів, важливість якої стає особливо очевидною, коли категорія визначається дуже загальним поняттям, таким як вина, форс-мажор, випадкова подія або крайня необхідність [14, с. 408]. Ця проблема полягає в тому, що правова норма втручається не лише після встановлення фактів для вирішення, як їх застосувати, але й спочатку задає канву аналізу, якому потрібно піддати ці факти, щоб вирішити, чи вони підлягають її застосуванню. Недостатність формалістичної концепції судового міркування стає ще більш очевидною, коли сенс норм, яка визначає правило, є неясним або двозначним, коли її суворе застосування призвело б до очевидно несправедливих наслідків, або нарешті, коли, через складність фактів у справі та обставин, за яких були розроблені відповідні нормативні акти, справа потрапляє у сферу дії суперечливих норм, між якими вибір не можна здійснити лише на основі технічних критеріїв. Труднощі досягають свого апогею, коли немає норм, які прямо або опосередковано стосуються фактів справи, тобто щоразу, коли судді повинні втрутитися в нові ситуації [15]. Безсумнівно, поняття, які визначають категорії, і загальні правила, що регулюють ці категорії можуть виходити за межі того, що передбачали їх автори; але важливо, що при правозастосуванні не можуть бути спотворені або змінені факти, або категорії, до яких вони належать.

З моменту, коли судді не мають можливості прямо використати норми, встановлені законодавцем а, отже, змушені вирішувати всі суперечливі питання, що виникають в процесі розгляду справи, мотивування їхніх рішень неминуче потребують застосування норм, їх адаптації і формування судження на їх основі.

Вмотивованість судового рішення повинна відобразити той факт, що рішення у справі є єдиним рішенням, яке повинно було бути прийняте відповідно до закону та оцінки доказів, яка була здійснена [16, с. 115]. Ідея єдиного рішення спричиняє ряд проблемних питань, які необхідно вирішити, але концепції застосування права і правової держави виражають цю ідею чітко. Власне незгода сторін із винесеним рішенням і є причиною, яка сприяє появі інституту перегляду судових рішень. Найбільш важливим видається вплив правової аргументації на сторони. Якщо вона якісно зроблена, вона мінімізує ризик оскарження. Якщо апеляція подається, викладення мотивів полегшує роботу суду апеляційної інстанції. Хороше вмотивування може скоротити тривалість судового розгляду, скоротити час, необхідний для ухвалення рішення, яке має силу *res iudicata*, та полегшити роботу вищих судових інстанцій.

Правова мотивація конкретного рішення у конкретній справі визначається законом. Це є очевидним, коли суди обґрунтовують свої рішення у спосіб, передбачений законом. Потрібні

спеціальні дослідження, щоб визначити, якою мірою конкретні підстави відповідають правовим нормам. Однак можна стверджувати, що у рішеннях судів конкретні правові мотиви відповідають обов'язковим правилам.

Теоретична схема конкретно-правової аргументації містить перелік елементів, які можуть міститися в ній. Їх кількість залежить від особливостей конкретної справи, аргументації та компетенції суду, який вирішує справу. Відповідно до моделі судового правозастосування, перелік елементів, які мають бути відображені у мотивувальній частині є наступним:

- обґрунтованість застосованих норм, особливо після змін у правовому регулюванні (з моменту виникнення ситуації до моменту судового розгляду), а також у випадках колізії норм;
- тлумачення застосованих норм, особливо, коли сторона заперечує “пряме значення” тексту норми з метою оцінки і вибору інтерпретаційних орієнтирів;
- аналіз фактичних даних справи (оцінка доказів) на засадах перевірки х на предмет належності, допустимості, достовірності;
- правова кваліфікація фактичних обставин, яка суворо пов'язана з інтерпретацією;
- визначення правових наслідків доведених фактів.

Роль і значення мотивації були майстерно описані французьким науковцем Ернестом Файє у його класичному трактаті про касаційний суд. Він визначає роль вмотивованості через обов'язок судді мотивувати судові рішення, що є найціннішою гарантією для учасників судового процесу. Така гарантія, на його думку, захищає від свавілля, надає учасникам докази того, що їхні звернення їхні аргументи були серйозно розглянуті і в той же час, вона не дає судді можливості уникнути перегляду рішення за наявності відповідних обставин [17, с. 106].

Вмотивоване судове рішення є гарантією дотримання прав для учасників судового провадження. Це прагматичний аргумент, який підтверджує, що рішення є обґрунтованим та немає підстав для його перегляду. Належна вмотивованість судового рішення має очевидну праксеологічну цінність: вона скорочує розгляд справи, мінімізуючи ризики перегляду судового рішення у вищій судовій інстанції. Існує сприятливий баланс між часом необхідним для належного вмотивування, та часом «втраченим» під час процедури оскарження у вищих судових інстанціях. Саме аргументаційний аспект стає вирішальним для виконання вмотивованістю своєї функції в цій ситуації.

Вмотивованість рішення актуалізується тоді, коли рішення оскаржується однією зі сторін процесу. Це стосується ситуацій, коли сторона оскаржує рішення прийняте щодо неї в конкретній справі. Обов'язок обґрунтувати рішення в такій ситуації ґрунтується на наступних потребах: апеляційному суду легше переглянути справу, маючи мотивацію оскаржуваного рішення.

І насамкінець, вмотивованість є необхідною, коли рішення стосується справи, що має особливе значення з точки зору суспільного резонансу та інститутів чинного права. У цьому випадку належна вмотивованість підкреслює цю важливість, вимагаючи від суду сформулювати аргументи на підтримку прийнятого рішення. Це є способом стимулювання ухвалення рішення більш виваженим чином.

На діяльність суду та процес вмотивування судових рішень впливає ряд інших чинників таких, як інституційно-організаційна система судової влади, соціальні та політичні настрої, які панують в суспільстві в конкретний період часу тощо. Глибше розуміння вказаних чинників, а також доктринальних підходів і розробка нових концепцій до розуміння досліджуваного поняття можливе за умови проведення наступного порівняльного аналізу різних правових систем, законодавства різних країн. Тому наукове обґрунтування впливу цих аспектів на правову категорію вмотивованості судових рішень стане темою подальших досліджень.

6. Висновки

1. Дослідження психологічних аспектів поглиблює розуміння процесу мотивування рішення як імплементації взаємозв'язку між основними правовими цілями та більш фундаментальними психологічними операціями. Логічний підхід до вмотивованості судового рішення демонструє важливість раціональності та послідовності аргументації, застосування законів формальної логіки при побудові суджень.

2. Розгляд правової категорії вмотивованості через призму організації та функціонування судової системи допомагає визначити як зовнішнє середовище впливає на суддю під час винесення та мотивування рішень. Доктринальний підхід підкреслює важливість наукових підходів до розуміння вмотивованості, її місця у правовій системі, впливу на розвиток судової практики та забезпечення доступу до правосуддя

3. Правова аргументація базується на праксеологічних цінностях. З одного боку, вона заохочує суддю до якісної роботи, реалізації обов'язку належної підготовки мотивувальної частини рішення, з іншого боку, правова аргументація є важливою для зацікавлених сторін, таких як сторони процесу, інші суди, громадськість та наукове середовище.

4. Вмотивованість судового рішення є характеристикою, яка відображає процес вибору суддею правових (звичаєвих) норм, які потрібно застосувати в конкретній ситуації, а також процес оцінки доказів, доводів сторін, які аргументують протилежні позиції, і як наслідок – процес прийняття остаточного рішення у справі.

Конфлікт інтересів

Автори декларують, що не мають конфлікту інтересів стосовно даного дослідження, в тому числі фінансового, особистісного характеру, авторства чи іншого характеру, що міг би вплинути на дослідження та його результати, представлені в даній статті.

Фінансування

Дослідження проводилося без фінансової підтримки.

Доступність даних

Рукопис не має пов'язаних даних

Використання засобів штучного інтелекту

Автори підтверджують, що не використовували технології штучного інтелекту при створенні представленої роботи.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України (2012). Кодекс України № 4651-VI. 13.04.2012. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Пожарб, В. Г. (2018). Щодо обґрунтованості та вмотивованості судового рішення. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції. Одеса, 2, 297–300. Available at: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0c768189-fc41-40d7-9f6c-c0336d839719/content>
3. Тлумачний словник української мови в 11-ти томах. Available at: <https://slovyk.ua/index.php?swrd=%D1%83%D0%BC%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8>
4. Halisch, F., Kuhl, J. (Eds.) (1987). Motivation, intention, and volition. Springer Science & Business Media. Available at: <https://doi.org/10.1007/978-3-642-70967-8>
5. Авдюков, М. Г. (1964). Постановление суда первой инстанции. Советский гражданский процесс. Москва: Изд-во М. ун-та, 453.
6. Коркунов, Н. М. (1915). История философии права. Санкт-Петербург: Типография М. М. Стасюлевича, 502.
7. Лупинская, П. А. (2010). Решения в уголовном судопроизводстве: теория, законодательство, практика. Москва: Норма: Инфра-М, 240.
8. Božjan, E. (2017). Motive or Reason in Criminal Law. International Conference Knowledge-based organization, 23 (2), 150–155. <https://doi.org/10.1515/kbo-2017-0104>
9. Sauvel, T. (1955). Histoire du jugement motivé. Librairie générale de droit et de jurisprudence, 5–53.
10. Gilissen, J. (1968). Le problème des lacunes du droit dans l'évolution du droit médiéval et moderne. Le problème des lacunes en droit. Bruxelles: Bruylant, 197–246.
11. Wróblewski, J. (1975) Votum separatum w teorii i ideo/ogii sadowego stosowania prawa. Studia prawnno-ekonomiczne, 15, 7–30.
12. Perelman, Ch. (1968). Le problème des lacunes en droit, essai de synthèse, in Le problem des lacunes en droit. Brussels: Bruylant, 548.
13. Verhaegen, J. (1977). Le contrôle conceptuel des motifs des jugement pénal et du jugement pénal et les appréciations souveraines du juge du fond, 377–401.
14. Ronse, J. Le contrôle marginal des décisions discrétionnaires en droit privé. Supra, 402–414.
15. Sharpe, R. J.; Assy, R., Higgins, A. (Eds.) (2020). How Judges Decide, in Principles/ Procedure, and Justice: Essays in honour of Adrian Zuckerman. Oxford Academic. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198850410.003.0005>
16. Jacob, M. (2014). Precedents and Case-Based Reasoning in the European Court of Justice: Unfinished Business. Cambridge: Cambridge University Press, 340. <https://doi.org/10.1017/cbo9781107053762>
17. Faye, E. (1903). La Cour de Cassation, Traité de ses attributions et de sa compétence et de la procédure observée en matière civile. Paris: Librairie Marescq Ainé, 82, 106–107.

Received date 07.05.2024

Accepted date 18.06.2024

Published date 30.06.2024

Балацька Ольга Романівна, кандидатка юридичних наук, доцентка, директорка, навчально-науковий інститут права ім. І. Малиновського, Національний університет “Острозька академія”, вул. Семінарська, 2, м. Острог, Рівненська обл., Україна, 35800

Лотиш Тетяна Василівна*, аспірантка, навчально-науковий інститут права ім. І. Малиновського, Національний університет “Острозька академія”, вул. Семінарська, 2, м. Острог, Рівненська обл., Україна, 35800

**Corresponding author: Tetiana Lotysh, e-mail: tetiana.lotysh@oa.edu.ua*